

Fork» (F2F) та «Biodiversity». Так-от, бджоли є частиною обох стратегій, які задля їх збереження наголошують на необхідності скорочення використання шкідливих пестицидів.

До речі, в ЄС, усвідомивши усі загрози та ризики, що несе проблема, вирішили їй запобігати, а не реагувати на наслідки. Відповідні інституції встановили заборону на використання найбільш отруйних для бджіл пестицидів неоникотиноїдної групи, які зі складів ЄС можуть потрапити на Україну, або й вже потрапили. Оскільки нинішнє законодавство про пестициди має безліч «дірок», до нас завозять увесь хімдоб-ривний неліквід, через що й спостерігаємо численні випадки токсич-них викидів в атмосферу, і, відповідно, загибель не лише бджіл, потер-пає уся екосистема. При цьому відповідальності за такий стан речей ніхто не несе.

### **Список використаних джерел:**

1. Про деякі питання у сфері бджільництва: Наказ Мінекономіки № 338 // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0280-21#Text>
2. Про бджільництва та захист бджіл: Проект Закону // Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf35111=71524](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35111=71524)

**Ключові слова:** екосистема, правове регулювання бджільництва, сільськогоспо-дарські рослини, пестициди, охорона бджіл.

**Key words:** ecosystem, legal regulation of beekeeping, agricultural plants, pesticides, protection of bees.

### **КАНІВЕЦЬ ЛЮДМИЛА АНАТОЛІЙВНА**

*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,  
кандидат юридичних наук, доцент*

## **ЩОДО ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СПОРІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ**

Україна є демократичною і правовою державою, в якій, відповідно до ст. ст. 3, 50 Конституції України, визнаються і гарантуються екологіч-ні права і свободи громадян. В умовах глобальних викликів ХХІ століт-тя антропогенний вплив на навколишнє природне середовище набув загрозливого для здоров'я людини характеру, що вимагає від суспільст-ва і держави підвищення пріоритетності збереження довкілля.

Одними із вагомих чинників, що призвели до небезпечних змін стану довкілля та порушили безпеку життєдіяльності для населення, стали військові дії, руйнація інфраструктури та екологічно небезпечних підприємств на тимчасово окупованій території України [1]. Крім того, у зв'язку із повномасштабним вторгненням збройних сил Російської

Федерації, яке триває з 24 лютого 2022 р., існують потенційні ризики завдання шкоди не тільки навколишньому природному середовищу, але і населенню нашої держави та всього світу [2]. Рівень дотримання природоохоронного законодавства та екологічних прав громадян є незадовільним. А відтак, в умовах військової агресії, тимчасової окупації частини території проблема захисту екологічних прав, ефективного вирішення екологічних спорів у судах, набуває особливої гостроти.

У ст. 67 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» вжито термін «спори у галузі охорони навколишнього природного середовища» і відзначено, що такі спори підлягають вирішенню судом, місцевими радами чи органами, які утворюються ними, відповідно до їх компетенції і в порядку, встановленому законодавством України.

Загального поняття «екологічного спору» в екологічному законодавстві не наводиться. Існують наукові підходи, за якими пропонується розмежовувати дві категорії екологічних спорів, а саме спори у сфері природокористування і спори у сфері охорони навколишнього середовища. Серед спорів у сфері охорони навколишнього природного середовища виділяють спори у галузі здійснення природоохоронної діяльності; спори з приводу дотримання вимог екологічної безпеки тощо.

С. Шутяк, О. Кравченко правові екологічні спори визначають як усі спори щодо захисту екологічних прав від порушень, щодо виконання екологічних обов'язків та реалізації гарантій щодо захисту екологічних прав [3, с. 13]. СПори, що стосуються охорони навколишнього природного середовища і захисту екологічних прав, поєднують різні категорії справ, кожна з яких має свої складнощі, особливості щодо нормативного регулювання, змісту порушеного права, суб'єктного складу, правових форм вирішення спору, способу захисту тощо.

Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку. Загалом, можна виділити дві основні правові форми захисту екологічних прав громадян: юрисдикційну (судову та адміністративну, що охоплює звернення громадян до уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суду, а також до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) та неюрисдикційну форму (громадську і самозахист).

Найбільш ефективною формою захист екологічних прав громадян є судова форма їх захисту. Однією із найважливіших переваг захисту є те, що існує значно менше можливостей необ'єктивного розгляду справи і відомчого впливу на остаточне вирішення питання [4, с. 84]. Крім того, судова форма є найбільш пристосованою до вирішення спірних і складних правових питань через наявність детального регулювання порядку розгляду справ за участю заінтересованих осіб, закріплення всебічних гарантій ухвалення законного та обґрунтованого рішення [5, с. 11].

Можна констатувати, що на сьогодні судовими органами під час розгляду екологічних спорів напрацьовано певні підходи щодо їх вирішення, застосування норм права, що регулюють спірні правовідносини. Позитивним є те, що на протязі останніх років судами при вирішенні екологічних спорів все частіше застосовуються норми міжнародних нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища. Однією із найбільш поширених, разом з тим, і складних категорій екологічних спорів є спори про відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Проблеми зазначеної категорії справ пов'язані зі складнощами у процесі доказування, тягар якого покладено на позивача, у необхідності встановлення факту порушення екологічних прав, причинно-наслідкового зв'язку тощо.

За даними, наведеними Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України [6, с. 395], у 2020 р. у добровільному і примусовому порядку через рішення суддів з порушників природоохоронного законодавства стягнуто збитків на загальну суму 81 млн 973 тис. 968 грн. А у 83 випадках, з метою припинення негативного впливу на довкілля під час здійснення виробничої діяльності, за рішенням суду обмежено або призупинено діяльність суб'єктів господарювання до усунення порушень екологічних вимог.

Успіх у захисті порушеного екологічного права значною мірою залежатиме і від того, яким саме способом його захищати. Громадянин вправі обрати будь-який чи декілька способів захисту порушеного права. При цьому може скористатися як способом, що прямо визначений спеціальною правовою нормою, або ж у разі відсутності такого, обрати один або сукупність способів, визначених в узагальненому вигляді у нормах ст. 16 Цивільного кодексу України. Вибір способу захисту екологічних прав буде ефективним, якщо оптимально і у повному обсязі забезпечить відновлення екологічних прав громадян, усуне перешкоди у їх реалізації.

В якості критеріїв вибору конкретного способу (способів) захисту порушених екологічних прав доцільно визначати: 1) норми права, що регулюють екологічні відносини у сфері застосування юридичних способів захисту екологічних прав громадян; 2) зміст екологічних прав, що підлягають захисту, від правильного розуміння якого також залежить успіх захисту порушеного права; 3) характер дії, що спричинила порушення, невизнання, оспорування екологічних прав чи інші негативні для них наслідки; 4) суб'єктний склад осіб, діями чи бездіяльністю яких порушені екологічні права громадян чи створені перешкоди для їх реалізації; 5) наслідки порушення екологічних прав громадян; 6) забезпечення відновлення порушених екологічних прав, усунення перешкод у їх реалізації [7, с. 26].

Забезпечення екологічних прав людини і громадянина потребує розв'язання існуючих системних проблем, зі створенням дієвого механізму їх реалізації і захисту, в тому числі, і у сфері вирішення екологічних спорів судом.

### **Список використаних джерел:**

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 16. Ст. 70.
2. Про схвалення Стратегії інтегрованої автоматизованої системи радіаційного моніторингу на період до 2024 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 року № 323-р. *Урядовий кур'єр*. 2022. 12 травня (№ 107).
3. Шутяк С. Доступ до правосуддя у справах із захисту довкілля / за заг. ред. О. Кравченко. Львів, «Манускрипт», 2021. 148 с.
4. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України : наук.-навч. посіб. / за ред. докт. юрид. наук, проф. Н. І Титової. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
5. Васильєв С. В. Цивільний процес : навч. посіб. Х. : Одиссей, 2008. 480 с.
6. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2020 році (проект). URL: <https://mepr.gov.ua>
7. Калишук Л. А. Вибір способу захисту екологічних прав громадян та критерії його ефективності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2014. № 10–2. Том 2. С. 24–27.

**Ключові слова:** екологічні права громадян, екологічні спори, форми захисту екологічних прав, судовий захист, способи захисту екологічних прав.

**Key words:** environmental rights of the citizens, environmental disputes, forms of protection of environmental rights, judicial protection, methods of protection of environmental rights.

### **ПЛАТОНОВА ЄВГЕНІЯ ОЛЕГІВНА**

*Національний університет «Одеська юридична академія»,  
доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права,  
кандидат юридичних наук, доцент*

### **ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Необхідною умовою гармонійного економічного та соціального розвитку України в умовах її євроінтеграції є забезпечення енергетичної безпеки та раціонального використання енергетичних ресурсів. З метою уникнення залежності нашої держави від зовнішніх постачань енергетичної сировини, необхідно підвищувати рівень енергоефективності та сприяти поширенню використання екологічно чистих технологій альтернативної енергетики, зокрема енергії довкілля. До природних енергетичних джерел довкілля належать тепло атмосферного повітря, води річок, морів, верхнього шару ґрунту та ґрунтові води.

Використання геотермальної, гідротермальної та аеротермальної енергії в Україні є одним з перспективних напрямів розвитку альтерна-